

DÖNÜŞEN LIBYA KRİZİNDE TÜRKİYE’NİN POZİSYONU

DOÇ. DR. RAMAZAN ERDAĞ

Öğretim Üyesi ESOĞÜ

“

Kaddafi yönetiminin göstericilere karşı giderek artan şiddet ve silah kullanması Türkiye’nin Kaddafi yönetimine karşı tutumunu değiştirmiş ve Türkiye Libya Ulusal Geçiş Konseyini (UGK) ülkenin tek meşru yönetimi olarak tanımıştır. UGK’nin başkent Trablus’ta kontrolü sağlamasının ardından Türkiye yeni yönetimle ilk diplomatik ilişkiyi tesis eden ve Trablus’a büyükelçi atayan ilk ülke olmuştur.

”

2 011 yılında Muammer Kaddafi’nin devrilmesi ile sonuçlanan Libya devriminin ardından geçen on yılda yaşanan iç savaş ve siyasi bölünmüşlük ülkede kalıcı istikrar ve barış ortamının sağlanmasını engelledi. Türkiye, Kaddafi karşıtı gösterilerin başladığı dönemde yönetimin halka karşı silah kullanmaması ve demokratik taleplerin karşılanmasını talep ederken Kaddafi yönetiminin göstericilere karşı giderek artan şiddet ve silah kul-

lanması Türkiye’nin Kaddafi yönetimine karşı tutumunu değiştirmiş ve Türkiye Libya Ulusal Geçiş Konseyini (UGK) ülkenin tek meşru yönetimi olarak tanımıştır. UGK’nin başkent Trablus’ta kont-

rolü sağlamasının ardından Türkiye yeni yönetimle ilk diplomatik ilişkiyi tesis eden ve Trablus’a büyükelçi atayan ilk ülke olmuştur. Bu bağlamda Türkiye’nin Libya devrimi karşısındaki tutumu de-

mokratik geçişin sağlanması, dış müdahalenin kalıcı hâle gelmemesi ve çatışmaların sonlandırılarak sivil kayıpların önlenmesi yönünde olmuştur.

DEVİRİM SONRASI YAŞANAN GELİŞMELER VE TÜRKİYE’NİN TUTUMU

Devrimden sonra 2012 yılında gerçekleştirilen seçimlerle oluşturulan Milli Genel Kongre (MGK) yeni anayasa yapma hedefini gerçekleştiremedi. 2014 Şubat ve Ma-

yıs aylarında Halife Hafter’in gerçekleştirdiği başarısız darbe girişimlerinin gölgesinde 2014 Haziran ayında yapılan seçimlerle MGK’nın yerini alan Temsilciler Meclisinin (TM) Trablus ya da Bingazi’de toplanması gerekirken Tobruk’ta faaliyetlerini yürütmesi üzerine Libya Yüksek (Anayasa) Mahkemesi kasım ayında aldığı kararla feshedildi ancak TM Tobruk’ta çalışmalarını sürdürdü. Libya’da devrim sonrası geçiş döneminde ve 2012 seçimlerinden son-

ra 2014 Haziran seçimlerine kadar bir hükümet (MGK) varken, 2014 sonu itibarıyla ülkede siyasi yapı Trablus merkezli MGK ile Tobruk merkezli TM arasında fiilen ikiye bölündü.

“2015 sonunda Fas’ın Suheyraat kentinde imzalanan Libya Siyasi Anlaşması (LSA) uyarınca Trablus-Tobruk eksenli bölünmüşlüğü ortadan kaldıracak bir mutabakatta anlaşmaya varıldı. Anlaşmayla danışma organı olarak istişare amaçlı bir Yüksek Devlet Konseyi, Başkanlık Konseyi (BK) ve Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) kurulmuştur.

Libya’daki geçiş dönemine destek veren Türkiye 2014 yılında yaşanan gelişmeler sonrası ülkede çatışmaların önlenmesi için iki taraf ile de görüşerek müzakere sürecinin başlatılması yönünde adımlar atmıştır. Ancak 2014 sonrası dönemde Libya siyasetinde darbeci Hafter’e sağlanan uluslararası destek ülkedeki bölünmüşlüğü ve güvensizlik ortamını daha da derinleştirmiştir. Uluslararası toplumun sessizliğinden cesaret alan Hafter’in 2014 Ağustos’ta başlattığı saldırılar ile başkent Trablus’u ele geçirme planları başarısız olunca Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde müzakere süreci başladı. 2015 sonunda Fas’ın Suheyraat kentinde imzalanan Libya Siyasi Anlaşması (LSA) uyarınca Trablus-Tobruk eksenli bölünmüşlüğü ortadan kaldıracak bir mutabakatta

anlaşmaya varıldı. Anlaşmayla danışma organı olarak istişare amaçlı bir Yüksek Devlet Konseyi, Başkanlık Konseyi (BK) ve Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) kurulmuştur.

LSA uyarınca 2 yıl olarak öngörülen geçiş döneminde Tobruk merkezli TM'nin geçiş döneminde yasama organı olarak görev yapması kabul edilmiştir. Söz konusu anlaşma kapsamında BK tarafından oluşturulan UMH, 2016 Mart ayı itibarıyla görevine başlayarak Libya'nın tek meşru hükümeti olmuştur. BM Güvenlik Konseyi de 2259 sayılı kararı ile UMH'yi Libya'nın tek meşru temsilcisi olarak tanımıştır. Ancak LSA uyarınca TM'nin parlamento olarak yeni kurulan hükümeti onaylaması gerekirken darbeci Hafter'ın baskıları nedeniyle hükümete güvenoyu verilmedi ve siyasi süreç yeniden tıkandı. BM Güvenlik Konseyi 2 yılın sonunda geçiş sürecinin tamamlanamaması nedeniyle LSA'nın geçiş dönemi sürecinde geçerliliğini koruyacağını açıklamıştır. Uluslararası aktörlerin çoğu UMH'yi tek meşru yönetim olarak tanıdıklarını açıkladılarsa da darbeci Hafter'e desteklerini sürdürdüler. Bu bağlamda 2016 sonrası dönemde Libya'da ikili siyasi (UMH ve TM) ile UMH'ye bağlı Libya Ordusu-LO ve TM tarafından desteklenen darbeci Hafter'e bağlı Libya Ulusal Ordusu-LUO şeklinde ikili askerî yapı varlığını sürdürdü.

TÜRKİYE-UMH İLİŞKİLERİ

Türkiye, Libya'daki sorununun siyasi yollardan çözümünü benimsemiş ve Libya UMH kurulduğunda da Başkanlık Konseyini ziyaret

eden ilk ülke olmuş ve UMH'yi güçlü bir şekilde desteklemiştir. Bu kapsamda Libya BK Başkanı ve UMH Başbakanı Fayiz es-Serrac birçok kez Türkiye'yi ziyaret etmiş ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kabul edilmiştir. Bu dönemde Türkiye'den Libya'ya bakan düzeyinde üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiş ve UMH'ye güçlü siyasi destek verilmiştir.

Libya'da BM tarafından tanınan UMH'nin oluşturulmasının ardından darbeci Hafter ve milisleri başta petrol bölgeleri olmak üzere Libya genelinde saldırılarını sürdürdü. Bu süreçte Hafter başta Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır, Suudi Arabistan, Fransa, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) güçlü destek gördü. Özellikle Rus Wagner grubuna bağlı paralı savaşçıların darbeci Hafter saflarında yer alması ülkedeki çatışmaları daha da derinleştirdi. Hafter'ın 2019 Nisan ayında yeniden başkent Trablus'a saldırmasının ardından Türkiye'nin Libya'nın meşru hükümeti UMH'ye sağladığı destek sahadaki dengeleri değiştirmiştir. Kasım

2019'da Türkiye ile UMH arasında Güvenlik ve Askerî İşbirliği Mutabakat Muhtırası ile Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır. Bu kapsamda Libya UMH'nin Türkiye'den asker talep etmesi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) 2 Ocak 2020'de Cumhurbaşkanı'nın Libya'ya asker göndermesine izin veren bir tezkerayı kabul etmiş ve Libya'da askerî eğitim, mayın/el yapımı patlayıcı (EYP) temizliği, sağlık, insani yardım ve danışmanlık desteği vermek üzere Türk askerî Libya'ya gönderilmiştir.

UMH Türk askerinin Libya'da UMH'ye bağlı LO'ya sağladığı eğitim ve danışmanlık desteği ile darbeci Hafter ve milislerine karşı önemli başarı elde etmiştir. Ağustos 2014'ten itibaren darbeci Hafter'e bağlı LUO güçlerinin kontrolündeki Vatiyye Hava Üssü'nün Mayıs 2020'de UMH'ye bağlı LO tarafından ele geçirilmesi sahadaki psikolojik ve askerî üstünlüğün UMH'ye geçmesini sağlamıştır. UMH'ye bağlı LO'nun Hafter'e karşı başlattığı operasyonlarda Türkiye'nin İnsansız Hava Aracı

(İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) operasyonlarda kritik rol oynamıştır. Türkiye bir yandan Libya'da demokratik bir geçiş ve siyasal istikrar için çaba sarf ederken öte yandan uluslararası hukuka uygun olarak yapılan ikili anlaşma doğrultusunda askerî açıdan da UMH'nin en önemli destekçisi olmuştur. Türkiye'nin askerî desteği başkent Trablus'un ve UMH'nin düşmesini engellemiş, BM destekli meşru hükümet tüm darbe girişimleri karşısında siyasi ve askerî açıdan varlığını koruyabilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin eşit egemenlik prensiplerine dayalı ve kazan-kazan ilkesi doğrultusunda Libya ile Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını belirleyen anlaşma ile de bölgede yapılmak istenen bir oldu-bitti engellenmiş, iki ülke önemli bir kazanım elde etmiştir.

LİBYA'DA YENİ DÖNEM: ULUSAL BİRLİK HÜKÛMETİ VE TEPKİLER

2020 yılı başından itibaren Libya'daki bölünmüşlüğü ortadan kaldıracak yeni siyasi süreç için girişimler başlatılmıştır. Ocak ayının başında Moskova'da yapılan Türkiye ve Rusya'nın öncülük ettiği kalıcı ateşkes görüşmelerinde ortaya çıkan uzlaşma metnine darbeci Hafter'in imza atmaması görüşmeleri sonuçsuz bırakmıştır. Moskova'dan sonra 12 devlet başkanı ile BM, Afrika Birliği (AfB), Arap Birliği ve Avrupa Birliği (AB) temsilcilerinin katılımıyla 19 Ocak 2020 tarihinde Berlin'de gerçekleştirilen Libya Konferansı'nın sonuç bildirgesinde 55 maddelik bir yol haritası kabul edilmiştir. Moskova'daki görüşmelerde önemli rol oynayan Türkiye, Cumhurbaşkanı

Erdoğan'ın yer aldığı Berlin Konferansı'nda da yapıcı bir rol oynamıştır. Konferansta kabul edilen yol haritası uyarınca oluşturulan 5+5 Ortak Askerî Komite tarafından Cenevre'de 19-23 Ekim 2020'de düzenlenen toplantılar sonucunda UMH ile Hafter güçleri arasında kalıcı ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca BM Libya Destek Misyonu (UNSMIL) öncülüğünde 9-15 Kasım 2020 tarihlerinde Tunus'ta gerçekleştirilen Libya Siyasal Diyalog Forumu (LSDF) görüşmelerinde Libya'da genel seçimlerin 24 Aralık 2021 tarihinde yapılması kararlaştırılmıştır.

Ülkeyi seçime kadar yönetecek geçici yönetimin belirlenmesi için BM öncülüğünde Cenevre'de gerçekleştirilen LSDF görüşmelerinin neticesinde ise 5 Şubat 2021 tarihinde Libya Geçici Ulusal Birlik Hükûmeti oluşturuldu. Geçici hükümette BK Başkanlığına Muhammed Yunus el-Menfi ve Ulusal Birlik Hükûmeti (UBH) Başbakanlığına da Abdulhamid el-Dibeybe seçildi. Ülkeyi seçime götürecek olan Başbakan Dibeybe liderliğindeki geçici hükümet TM'nin Sirte'de düzenlenen oturumunda güvenoyu almasını müteakip 15 Mart'ta TM'nin Tobruk'ta düzenlenen oturumunda yemin ederek göreve başladı. Trablus merkezli UMH ile ülkenin doğusundaki geçici yönetimin yerini alacak olan UBH'nin göreve başlamasından bir gün sonra UMH Başbakanı ve BK Başkanı Fayiz es-Serrac başkent Trablus'ta gerçekleştirilen törenle görevlerini BK Başkanı el-Menfi ve Başbakan el-Dibeybe'ye devretti. 16 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen bu devir tesliminden 23 Mart

2021 tarihinde ülkenin doğusundaki uluslararası alanda tanınmayan Abdullah el-Seni başkanlığındaki geçici hükümet de görevini UBH'ye devretti. Böylelikle Libya'da 2014 yılında ortaya çıkan ikili yapı ortadan kaldırılarak tek bir hükümet oluşturulmuş oldu.

UBH Başbakanı el-Dibeybe güven oylaması öncesinde parlamentoda yaptığı konuşmada Türkiye ile yapılan anlaşmalarla Libya'nın önemli bir kazanç elde ettiğini açıkladı. Cumhurbaşkanı Erdoğan da BM öncülüğünde gerçekleştirilen görüşmelerde seçilen geçiş hükümetinin TM'den güvenoyu alarak göreve başlamasından dolayı Libya BK Başkanı el-Menfi ve Libya UBH Başbakanı el-Dibeybe'yi tebrik etti. BK Başkanı el-Menfi ile BK üyesi Abdullah Hüseyin el-Lafi, 26 Mart 2021 tarihinde Türkiye'yi ziyaret etti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüştü. BM aracılığıyla 24 Aralık 1951 tarihinde bağımsızlığını kazanan Libya'da bağımsızlığının yetmişinci yıl dönümünde seçimlerin gerçekleştirilmesi ve Kaddafi sonrası dönemde yaşanan siyasi krizler ve iç savaşın sona erdirilmesi bekleniyor. BM öncülüğünde kurulan geçici UBH'nin seçim öncesi hazırlanacak anayasayı referandumla götürmesi ve yeni anayasanın kabulünün ardından genel seçimleri gerçekleştirilmesi bekleniyor. Sonuç olarak, bu süreçte önemli aşamalardan biri de Libya'da güvenlik sektöründe gerçekleştirilecek reform olacak ve paralı askerlerin ülkeyi terk etmesi ve ülkede meşru hükümetin kontrolünde tek bir ordunun oluşturulması gerekiyor. Türkiye UMH'ye sağladığı desteği UBH'ye de göstermiş durumdadır. ■